

Layihələr metodunun mahiyyəti**Ləman Xəliq qızı Əsgərzadə***Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin magistrantı***E-mail:** Esgerzade05@gmail.com**Rəyçilər:** ped.e.d., prof. M.M. Əmirov,
tarix ü.f.d., dos. Q.İ. Bəşirov**Açar sözlər:** layihə metodu, təhsil, şagird, tələbə, müəllim**Key words:** project method, education, pupil, student, teacher**Ключевые слова:** метод проектов, обучение, ученик, ученик, учитель

Müasir təhsil sistemində təhsilənlərinin təlim-tərbiyəsi üçün yeni imkanlar açan, onların təşəbbüskarlığının, yaradıcılığının və müstəqilliyinin inkişafına töhfə verən innovativ pedaqoji texnologiyalardan istifadəyə böyük diqqət yetirilir. Ən effektiv metodlardan biri layihə üsuludur. Layihə metodunda problemin tərffüatlı işlənməsi yolu ilə didaktik məqsədlərin həllinə nail olunur. Bu nəticəyə nail olmaq üçün tələbələrə müstəqil düşünməyi, problemləri müstəqil aşkarlayıb, həll etməyi, müxtəlif elm sahələrindən olan biliklərdən istifadə etməyi, müxtəlif problemin nəticələrini proqnozlaşdırmağı, səbəb-nəticə əlaqələri qurmaq bacarığını öyrətmək lazımdır.

Bu metodun unikalığı ondan ibarətdir ki, o, tələbələrin tək-cə kommunikativ və informasiya səriştəsini deyil, həm də problemləri həll etmək bacarığını formalaşdırmaq üzərində işləməyə imkan verir.

Layihə tədrisi metodunun fəlsəfi-psixoloji xüsusiyyətləri həqiqətən də şagird şəxsiyyətinin inkişafına yönəlmişdir. Layihə üzərində çalışan tələbə fərdi olaraq “öz bilik axtarışı yolunu” yaradır və bu yolla tələbənin uzun ömürlü öyrənməsinə start verilir. Həmçinin tələbələr yaradıcı, maarifləndirici və məlumatlandırıcı fəaliyyətlərin subyektinə çevrilirlər.

Təhsil müəssisələrində layihə əsaslı öyrənmənin əsas məqsədləri:

— lazım olan məlumatı müxtəlif bilik mənbələrindən müstəqil əldə etmək bacarığı formalaşdırmaq;

— müxtəlif qruplarda işləyərək ünsiyyət bacarıqları əldə etmək;

— tədqiqat bacarıqlarını inkişaf etdirmək (problemləri müəyyən etmək, məlumat toplamaq, müşahidə etmək, eksperiment aparmaq, təhlil etmək, fərziyyələr qurmaq, ümumiləşdirmək bacarığı);

— sistemli düşüncəni inkişaf etdirmək.

Layihə metodunun pedaqoji nəticəsi, ilk növbədə, təhsilənlərinin fəaliyyətidir: iş zamanı planlar hazırlayırlar, müxtəlif problemlərlə üzləşirlər, onların öhdəsindən gəlirlər, yeni məlumatlar əldə edir, qazınan biliklərdən istifadə edirlər. Prosesin uğurlu alınması üçün şagirdin şəxsi marağı, layihə probleminin həlli üçün müsbət motivasiya xüsusi əhəmiyyət kəsb edir, bu onların müstəqilliyini, məqsədyönlülüyünü, əzmkarlığını artırır. Şəxsi maraq və motivasiyanın təmin olunması üçün fərdi yanaşma təmin edilməlidir.

Layihə tədrisi metodu tələbələrin maraqları, məsuliyyətləri, fəaliyyətləri, məqsəd və vəzifələrinə çatmaq, problem həll etmə bacarıqlarını və düşünmə yaradıcılığını artırır.

Layihə tədris texnologiyası qavramanın, mənimsəmənin səviyyəsini artırır, tələbələrin informativ, problem həll etmə, kommunikativ, mədəni, habelə sosial-mədəni kompetensiyalarını formalaşdırmaq imkanı verir.

Layihə metodu, təhsilənlərə əməkdaşlıq hissi aşılayır və onların sosial bacarıqlarını inkişaf etdirir. Layihə metodu ilə iş zamanı qruplarla iş, şagirdlərin həm peşəkar, həm də şəxsi səviyyədə bir-biri ilə əlaqə saxlanılmasına kömək edir. Həmçinin şagirdlərə ünsiyyət bacarıqlarını təkmilləşdirməyə yardımçı olur, çünki, tələbələrə öz həmyaşıdları, eləcə də müəllimləri arasında fikirlərini sərbəst ifadə etmək imkanı verilir və beləliklə, onlara daha effektiv ünsiyyət qurmağa kömək edir (1, s. 107-108).

Layihə metodunun praktikada tətbiqi müəllimin mövqeyinin dəyişməsinə səbəb olur. O, hazır biliyin daşıyıcısından tələbələrin idrak, tədqiqat fəaliyyətinin təşkilatçısına çevrilir. Müəllim öz tədris və tərbiyə işini tələbələrin müstəqil fəaliyyət növlərinə, tədqiqat, axtarış, yaradıcılıq xarakterli fəaliyyətlərin prioritetinə yönəltməli olduğu üçün sinifdə psixoloji iqlim də dəyişir. Bu, tələbələrin özünəinamını və özünə məsuliyyətini artırmağa, öz öyrənmə tərzini inkişaf etdirməyə kömək edir. A.Cəlilov "Azərbaycan tarixinin interaktiv təlim metodları ilə tədrisində şagirdlərdə tarixi anlayışların formalaşdırılması" kitabında layihələr ilə iş zamanı müəllimin rolu barəsində qeyd edir: "Layihə üzərində iş prosesində müəllim suallara cavab verə və ya yol göstərə bilər, lakin öz işlərinin icrasına görə şagirdlərin özləri məsuliyyət daşıyırlar".

"...Müəllim şagirdlərə layihə üzərində işə nə vaxt başlamalı olduqları, hansı əyani vəsaitlərdən istifadə edəcəyi, onları haradan almaq mümkündür, təqdimatın növü, onun keçirmə şəraiti və şərtləri haqqında köməkçi olur" (2, s. 18).

Müasir müəllim başa düşməlidir ki, təlim prosesi təhsilənlər üçün cəlbədicidir, müəllimin bütün peşə bilik, bacarıqları təlimdə belə şəraitin yaradılmasına yönəldilməli, onun peşəkar səriştəsinin göstəricisinə çevrilməlidir (3, s. 14).

Tələbə nəinki lazımı məlumatı toplamalı və təhlil etməli, məhsul hazırlamalı, həm də öz layihəsini dəyərləndirməli və ictimaiyyət qarşısında müdafiə etməlidir. Beləliklə, tələbələrdə öz qərarlarına görə məsuliyyət hissi formalaşır.

Təlim prosesində layihələr metodunu tətbiq edən zaman aşağıdakı didaktik prinsiplərin gözlənilməsi məqsədəuyğundur:

- layihə məqsədyönlü, faydalı, aydın olmalı;
- dəqiq müəyyən edilmiş məqsədləri olmalıdır;
- layihə işi üçün problem seçərkən təkrarçılığa yol verməmək;
- problemin aktuallığı;
- təhsilənlərin yaş və anlaq səviyyələri, maraqları və fərdi xüsusiyyətləri nəzərə alınmalı;
- İKT-dan, müxtəlif bilik mənbələrdən maksimum istifadəni təmin etməli;
- şagirdlərin müstəqillik və inkişafetdiriciliyinin təmin edilməsi;
- fəndaxili və fənlərarası, fənnüstü inteqrasiyadan istifadə;
- layihə işi zamanı müəllim fasilitator rolunu oynamalı, şagirdlərə suallar verməklə problemin həllinə istiqamətləndirməli;

Təlim prosesində layihə ilə iş zamanı qrupların işini düzgün təşkil etmək üçün təlimin aşağıdakı prinsiplərinə riayət etmək lazımdır:

- müsbət qarşılıqlı asılılıq;
- hər bir tələbənin uğuruna görə fərdi məsuliyyət;
- hər bir tələbənin uğur qazanması üçün bərabər imkanlar təmin etmək;

Müsbət qarşılıqlı asılılıq elə qarşılıqlı asılılıqdır ki, burada qrup üzvlərindən hər biri başa düşür ki, bütün qrupun uğuru onun üzvlərinin fərdi uğurundan asılıdır, hər bir qrup üzvünün qrup işinə verdiyi töhfə çox vacibdir.

Hər bir tələbənin fərdi məsuliyyəti qrupun bütün üzvlərini bir-birinin fəaliyyətini izləməyə və bütün komandanı materialın mənimsənilməsinə və başa düşülməsinə kömək etməyə həvəsləndirir ki, hər kəs hər bir tələbəyə ayrıca təklif oluna bilən hər cür nəzarət yoxlamasına özünü hazır hiss etsin.

Üçüncü prinsipə əsasən, hər bir tələbə öz əvvəlki nəticələrini, göstəricilərini təkmilləşdirməklə təlimdə uğur qazana bilər. Müqayisə bu və ya digər qrupun, tələbələrin nəticələri ilə deyil, özlərinin əvvəllər əldə etdikləri nəticələrlə aparılır (4).

Professor Mübariz Əmirov “Tam orta məktəbdə tarixin fəal/interaktiv təlimi metodikası” dərslində layihə metodunun əhəmiyyəti barədə belə bir qənaətə gəlir: “Layihə fəaliyyəti nəticəsində fəaliyyətin motivlərini müəyyən etmək üçün praktiki təlim bacarıqlarının formalaşdırılması yeni biliklərin əldə edilməsi və sistemləşdirilməsi, qrupla səmərəli işlənməsi, digərlərinin fikirlərinin nəzərə alınması, realitəsinə nailiyyətlərin qiymətləndirilməsi baş verir. Bu halda şagirdlərin bilikləri evristik xarakter daşıyır, daima yadda saxlanılır və praktikada tətbiq oluna bilər (5. s.526).

Ümumiyyətlə, layihələr metodu problemlə öyrənmə prinsipi əsasında qurulur. Beləliklə, təlim prosesində istifadə edilən layihələr aşağıdakı kimi xarakterizə edilir:

- şəxsiyyətyönümlü;
- fəaliyyətyönümlü;
- qrup fəaliyyətlərində qarşılıqlı əlaqənin öyrədilməsi;
- problem əsaslı öyrənmə prinsipləri üzərində qurulur;
- özünüifadə etmə, özünügöstərmə, özünütəqdim etmə vərdişlərinin inkişaf etdirilməsi;
- zehni, praktiki və iradi sahələrdə müstəqillik bacarıqlarının formalaşdırılması;

məqsədyönlülük, fərdilik, kollektivçilik, məsuliyyət, təşəbbüskarlıq, yaradıcı münasibət.

Layihə metodundan istifadə etmək müəllimə şagirdlərin yaradıcı potensialını üzə çıxarmağa kömək edir. Beləliklə, tədrisdə layihə metodundan istifadə getdikcə aktuallaşır. Bu da təsadüfi deyil, çünki layihənin köməyi ilə təlimin qarşısında duran bütün tərbiyəvi, təhsil və inkişafetdirici vəzifələri həyata keçirmək mümkündür. Layihə metodu həm təcrübəyönümlü, həm də tələbəyönümlü olduğundan müasir təhsilin tələblərinə cavab verir. Bu, öyrənmə prosesini fərdiləşdirməyə imkan yaradır. Ümumilikdə, yeni təhsil sisteminin əsasını tələbələrin özünü-təhsil fəaliyyətinin təşkili, onların axtarış qabiliyyəti və bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi və formalaşması təşkil edir və aydındır ki, layihə tədris metodu da öz-özünə öyrənməyə əsaslanır, buna görə bir-birini tamamlayır. Tədqiqatlarda sübut olunmuşdur ki, layihə tədris metodundan istifadə şagirdlərin məntiqi təfəkkürə yiyələnməsinə kömək edir.

Məqalənin aktuallığı. Layihələr metodunun tətbiqi müasir təhsil sisteminin inkişaf etdirilməsində aparıcı amillərdən biridir, bu mövzu kifayət qədər araşdırılmadığı üçün tədqiqat obyektini kimi bir çox tədqiqatçıların diqqət mərkəzindədir.

Məqalənin elmi yeniliyi. Layihələrlə işin təhlilindən aydın olur ki, bu mövzu tədris prosesini təkmilləşdirməyə motiv yaradır.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Məqalədən orta ümumtəhsil məktəblərinin müəllimləri, tələbə və magistrantlar istifadə edə bilərlər.

Ədəbiyyat

1. Əliyeva F., Məmmədova Ü. Müasir təlim texnologiyaları, Bakı, ADPU-nun nəşriyyatı, 2015, 190 s.
2. Cəlilov A. Azərbaycan tarixinin interaktiv təlim metodları ilə tədrisində şagirdlərdə tarixi anlayışların formalaşdırılması, Bakı, 2006, 63 s.
3. Nəzərov A.M. Müasir təlim texnologiyaları, Bakı, 2012, 103.
4. Метод проектов как прогрессивная педагогическая технология. <https://study-english.info/ict-projects.php>
5. Əmirov M.M. Tam orta məktəbdə tarixin fəal/interaktiv təlimi metodikası, Bakı, 2014, 707 s.

L.X. Askarzadə**Суть метода проектов****Резюме**

В современной системе образования большое внимание уделяется использованию инновационных педагогических технологий, которые открывают новые возможности в воспитании учащихся и способствуют развитию их инициативы, творчества и самостоятельности. Одним из наиболее эффективных методов является метод проектов, для достижения результата необходимо научить студентов самостоятельно мыслить, самостоятельно выявлять и решать проблемы, использовать знания из различных областей науки, умение прогнозировать результаты различных проблем, умение устанавливать причинно-следственные связи-эффектные отношения.

Уникальность данного метода в том, что он позволяет работать над формированием у учащихся не только коммуникативно-информационной компетенции, но и умения решать задачи.

L.X. Askarzadə**The essence of the projects method****Summary**

In the modern education system, great attention is paid to the use of innovative pedagogical technologies that open up new opportunities for the education of students and contribute to the development of their initiative, creativity and independence. One of the most effective methods is the project method. in order to achieve the result, it is necessary to teach students to think independently, identify and solve problems independently, use knowledge from various fields of science, the ability to predict the results of various problems, and the ability to establish cause-and-effect relationships.

The uniqueness of this method is that it allows students to work on forming not only communicative and informational competence, but also the ability to solve problems.

Redaksiyaya daxil olub: 03.03.2023